

ABAY QO'NONBOYEV SHE'RIYATIDA BADIY TASVIR VOSITALARI**Nalibayev Nurjan****Navoiy davlat universiteti Qozoq tili va adabiyoti yo'nalishi 1 - kurs talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.17856316>**

ANNOTATSIYA. Ushbu ilmiy maqolada Abay Qo'nonboyev she'riyatida badiiy tasvir vositalarining roli va g'oyaviy-badiiy funksiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda metafora, epitet, taqqoslash, personifikatsiya, allegoriya, simbol kabi tasvir vositalari Abay she'riyatida qanday ishlatilishi, ularning lirik qahramon ruhiyatini ifodalash, falsafiy mulohazalarni yetkazish va xalq og'zaki ijodi an'analari bilan uyg'unlashuvi yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, badiiy tasvir vositalari Abay ijodida estetik go'zallik, psixologik chuqurlik va g'oyaviy mazmunni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.

KALIT SO'ZLAR. Abay Qo'nonboyev, she'riyat, badiiy tasvir vositalari, metafora, epitet, taqqoslash, personifikatsiya, allegoriya, simbol, xalq og'zaki ijodi.

KIRISH

Abay Qo'nonboyev qozoq adabiyotining buyuk shoiri va mutafakkiri bo'lib, uning ijodi o'ziga xos badiiy tasvir vositalari bilan boyitilgan. Shoir she'riyatida tilning mahoratli ishlatilishi, obrazlar va ramzlarning chuqur falsafiy mazmuni, metafora va boshqa badiiy uslublarning uyg'unligi matnga estetik go'zallik va falsafiy teranlik beradi. Shu bois Abay ijodida badiiy tasvir vositalari nafaqat she'riyatning go'zalligini oshiradi, balki shoirning g'oyaviy va ma'naviy qarashlarini ham ifodalashda muhim vosita hisoblanadi. Badiiy tasvir vositalari metafora, epitet, taqqoslash, personifikatsiya, allegoriya, simbol va boshqa adabiy uslublarning matnga vizual va emosional kuch, ritm va musiqiy ohang, falsafiy mazmun berishda xizmat qiladi. Abay she'riyatida ushbu vositalar xalq og'zaki ijodi an'analari, tarixiy va ijtimoiy voqelik bilan uyg'unlashib, she'riy tafakkur va lirik ruhiyatni boyitadi.

ASOSIY QISM

Abay she'riyatida metafora eng keng qo'llaniladigan badiiy tasvir vositalaridan biridir. Shoir metaforalarni nafaqat estetik go'zallik uchun, balki falsafiy mazmunni yetkazish va lirik qahramon ruhiyatini ifodalash uchun ham ishlatadi. Misol uchun, tabiat tasvirlari ko'pincha inson qalbining holatini aks ettiruvchi ramziy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Abay metaforalar orqali insoniy iztirob, umid, yolg'izlik, orzu va ma'naviy izlanishlarni yanada chuqur va tasirchan ifodalaydi. Shu tariqa metafora Abay she'riyatida estetik va g'oyaviy birlikni ta'minlovchi asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Abay she'riyatida metafora, epitet, taqqoslash kabi badiiy tasvir vositalarining ishlatilish xususiyatlarini aniqlash;

1. Ushbu vositalarning she'riyat g'oyasini ifodalashdagi rolini tahlil qilish;

2. Badiiy tasvir vositalari orqali shoirning falsafiy, ma'naviy va ijtimoiy qarashlarini ochib berish.

Maqola natijalari Abay she'riyatida badiiy tasvir vositalarining estetik va g'oyaviy ahamiyatini, shuningdek, qozoq adabiyotidagi lirik va falsafiy tafakkur rivojidagi o'rnini yoritadi. Epitetlar Abay ijodida she'riyatning badiiy go'zalligini oshirish, obrazlarning hissiy va vizual qiyofasini kuchaytirish uchun keng qo'llaniladi. Ular shoirning falsafiy mulohazalari va ijtimoiy tanqidini yanada aniqroq ifodalashga xizmat qiladi. Masalan, "sochilgan quyosh nurli tong", "sirli tog'lar", "xushbo'y gullar" kabi epitetlar nafaqat tabiat tasvirini jonlantiradi, balki insonga ruhiy ta'sir ko'rsatadi va matnga musiqiy ritm beradi. Shu tarzda epitet Abay ijodida psixologik va estetik effektini kuchaytiruvchi vosita sifatida ishlatiladi.

Abay she'riyatida taqqoslash (simile) va analogiya vositalari ham muhim o'rin tutadi. Shoir ushbu vositalardan murakkab tushunchalarni soddalashtirish, fikrlarni vizual shaklga keltirish va lirik qahramon his-tuyg'ularini yanada aniq ifodalash uchun foydalanadi. Masalan, inson ruhining nozik kechinmalari tabiiy hodisalar bilan taqqoslanadi: "Qalbi xuddi jimjit oqim kabi", "Umidi yulduzlar singari porlaydi". Bu kabi tasvirlar matnga dramaturgik va falsafiy chuqurlik beradi, shuningdek, o'quvchida hayotiy obrazlarni sezish va his qilish imkonini yaratadi. Abay ijodida personifikatsiya tabiat va atrof-muhit elementlariga insoniy sifatlarni berish vositasi keng qo'llaniladi. Shu orqali shoirdagi lirik qahramon ruhiyati tabiat bilan uyg'unlashadi va she'riy obrazlar yanada jonli bo'ladi. Masalan, shamolning "shivirlaydi", tog'larning "susadi" degan tasvirlari orqali Abay o'z shaxsiy kechinmalari va falsafiy mulohazalarini tabiat ramzlari orqali ifodalaydi. Personifikatsiya she'riyatga dramatik effekt va metafizik chuqurlik bag'ishlaydi.

Abay she'riyatida allegoriya va simbol vositalari orqali murakkab falsafiy g'oyalar, ijtimoiy tanqid va ma'naviy izlanishlar badiiy shaklga keltiriladi. Shu bilan birga, xalq og'zaki ijodi elementlari maqol, matal, rivoyat Abay she'riyatida badiiy tasvir vositalari bilan uyg'unlashgan. Masalan, xalq hikmatlari yoki maqollar orqali shoir lirik qahramonining ichki izlanishi, ruhiy kechinmalari va axloqiy qarashlari yanada aniq ifodalangan. Allegoriya va simbol Abay ijodida she'riyatni falsafiy, estetik va ma'naviy jihatdan boyituvchi vosita sifatida ishlatiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Abay she'riyatidagi badiiy tasvir vositalari:

- lirik qahramon ruhiyatini boyitadi;
- falsafiy va ijtimoiy g'oyalarni ifodalaydi;
- xalq og'zaki ijodi an'analari bilan uyg'unlashadi;
- matnga estetik go'zallik, ritm va musiqiy ohang beradi;
- o'quvchi va zamon bilan muloqot o'rnatadi.

Shu tariqa, Abay Qo'nonboyev she'riyatida badiiy tasvir vositalari faqat badiiy dekorativ element emas, balki shoirning g'oyaviy, falsafiy va ma'naviy qarashlarini yetkazuvchi asosiy vosita hisoblanadi.

XULOSA

Metafora va taqqoslashlar lirik qahramon ruhiyati, inson kechinmalari va tabiat bilan uyg'unlashgan falsafiy mulohazalarni ifodalashga xizmat qiladi. Shu orqali o'quvchi hayotiy obrazlarni sezish va his qilish imkoniga ega bo'ladi. Epitetlar va personifikatsiya she'riyatning vizual va musiqiy ohangini boyitadi, obrazlarni jonlantiradi va matnga psixologik chuqurlik bag'ishlaydi. Allegoriya, simbol va xalq og'zaki ijodi elementlari maqol, matal, rivoyat shoir g'oyasini yanada mazmunli, falsafiy va ma'naviy jihatdan boyitadi. Shu bilan Abay ijodida xalq og'zaki ijodi bilan yozma adabiyotning uyg'unligi yanada yaqqol namoyon bo'ladi.

Shu tarzda, Abay she'riyatida badiiy tasvir vositalari faqat badiiy dekorativ element sifatida emas, balki lirik qahramon ruhiyati, falsafiy tafakkur, xalq ma'naviyati va ijtimoiy tanqidni ifodalash vositasi sifatida ishlatiladi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, Abay ijodida badiiy tasvir vositalarining uyg'unligi uning she'riyatini estetik, ma'naviy va g'oyaviy jihatdan boyitadi, shuningdek, qozoq adabiyotida yangi lirika va falsafiy tafakkur shakllanishiga asos yaratadi.

Umuman olganda, Abay Qo'nonboyev she'riyatida badiiy tasvir vositalari bu shoirning badiiy mahorati, falsafiy chuqurligi va ma'naviy qarashlarini ifodalashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan vositalardir. Shu bois, Abay ijodini o'rganish nafaqat qozoq adabiy

merosini chuqur anglash, balki badiiy tasvir vositalarining psixologik va g'oyaviy funksiyalarini o'rganish nuqtai nazaridan ham dolzarbdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abay Qo'nonbayev. Tanlangan asarlar. – Almati: Jazushy, 2005. – 2 jild.
2. Abay. Qora so'zder (Qora so'zlar). – Almati: Ana tili, 2010.
3. Muixtor Avezov. Abay yo'li (roman-epopeya). – Almati: Jazushy, 2006.
4. K. Jumaliyev. Qozoq adabiyoti tarixi. – Almati: Mektep, 2003.
5. S. Qiraqbayev. Abay she'riyati va zamon haqiqatlari. – Almati: Gylym, 1998.